

**Anàlisi de les referències a la formació política Ciutadans, efectuades en el
programa *La segona hora* (RAC1) del 14 de març de 2014**

Fets

En data 26 de març de 2014, va tenir entrada en el registre del Consell de l'Audiovisual de Catalunya (registre núm. 401/2014) una queixa signada per la senyora Carina Mejías, portaveu del Grup Parlamentari de Ciutadans, en relació amb les referències a la formació política Ciutadans que es van realitzar en el programa el programa *La segona hora* de RAC1 (Radiocat XXI, SLU), el 14 de març de 2014.

Concretament, la queixa fa referència a la paròdia d'entrevista a Eduard Punset que va tenir lloc en aquell programa. La senyora Mejías assenyala que "es difícil encontrar un corte radiofónico en el que, en tan breve espacio, pueda ser tan ofensivo con un grupo político con representación al Parlament de Catalunya" i manifesta el "carácter gravemente injurioso para el colectivo de miembros que componen el Partido Político Ciutadans, así como para sus simpatizantes y votantes" del contingut emès en aquest programa "bajo la apariencia de un animus iocandi".

L'escrit transcriu continguts del programa en els que destaca:

"[...] una notícia que em va impressionar molt [...] Carolina Punset, es presenta com a candidata a les eleccions al Parlament europeu amb Ciutadans"

"[...] un atac a l'història del Sr Punset. Sí, sí, són com conceptes incompatibles [...] intel·ligència i Ciutadans [...]"

"El que ha fallat és que el Punset no ha estat prou per la nena [...]"

"Uns s'enganxen a les drogues i uns altres es fan de Ciutadans".

Finalment, conclou que aquests fets "constituyen un gravísimo incumplimiento de las normas que rigen la radiodifusión radiofónica y televisiva en materia de respeto y pluralismo político y de pensamiento".

Arran d'aquesta queixa, l'Àrea de Continguts del Consell ha elaborat l'Informe 24/2014, de 23 d'abril, l'objecte del qual és analitzar els continguts emesos en el programa *La segona hora* de RAC1, del 14 de març de 2014, pel que fa a les referències a la formació política Ciutadans.

L'informe descriu *La segona hora* com "un programa d'humor que s'emet de dilluns a divendres, de 13 a 14 h, i que es compon de seccions diverses com, per exemple, *Treball de camp* (trucades telefòniques a persones oients sobre un tema d'actualitat social o política), *Dia de l'espectador* (que ridiculitza estrenes cinematogràfiques), *Estudi d'audiència* (concurs sobre l'actualitat, en clau d'humor, via telefònica) o *La botiga dels horrors* (sobre "l'esgarriof audiovisual"). La secció *Exclusiva Llimoo*, en la que s'inclouen els continguts objecte de la queixa, consisteix en una entrevista simulada a diferents personatges de l'actualitat que s'emet tres dies a la setmana. El conductor de l'espai (Llimoo) fa una sèrie de preguntes que la persona "entrevistada" sembla respondre en base a talls reals, formulats en d'altres ocasions".

Vist l'informe de l'Àrea Jurídica, que es reproduïx en les seves parts necessàries:

“Consideracions jurídiques

Primera. El dret a la llibertat d'expressió i els seus límits

L'article 20 de la Constitució espanyola, en el seu Títol I, reconeix com a dret fonamental el comunicar o rebre lliurement informació veraç per qualsevol mitjà de difusió, dret que té el seu límit en el respecte als drets reconeguts en el mateix Títol, en les lleis que el desenvolupen i, especialment, en el dret a l'honor, la intimitat, la pròpia imatge i la protecció de la joventut i de la infància.

En aquest sentit, la lletra a) de l'apartat 1 de l'article 20 de la Constitució espanyola (en endavant, CE) reconeix i protegeix el dret a “expressar i a difondre lliurement pensaments, idees i opinions mitjançant la paraula, l'escrit o qualsevol altre mitjà de reproducció”. L'apartat 4 del mateix article estableix, com a límit a aquesta llibertat, el respecte al dret a l'honor, a la intimitat i a la pròpia imatge.

En l'àmbit audiovisual, l'article 4 de la Llei 7/2010, de 31 de març, general de la comunicació audiovisual, i l'article 3 de la Llei 22/2005, de 29 de desembre, de la comunicació audiovisual de Catalunya (en endavant, LCA), garanteixen l'exercici legítim dels drets fonamentals a la llibertat d'expressió i d'informació en el marc de la comunicació audiovisual. Així mateix, la lletra d de l'article 80 de la LCA determina que, en el marc de l'exercici legítim dels drets fonamentals de llibertat d'expressió i d'informació, la realització d'activitats de comunicació audiovisual han de respectar els drets de les persones reconegudes per la Constitució espanyola, d'una manera particular els drets fonamentals a l'honor, a la intimitat i a la pròpia imatge.

En aquest sentit, d'acord amb el que estableix l'article 8 de la pròpia llei, la limitació en la prestació de serveis de comunicació audiovisual, en especial en allò relatiu al dret a l'honor, a la intimitat i a la pròpia imatge, “s'aplica tant als subjectes individuals com als grups socials dotats o no de personalitat”.

El dret constitucional a la llibertat d'expressió, amb un camp d'acció més ampli que la llibertat d'informació, té, com dèiem, el límit en una eventual intromissió il·legítima al dret a l'honor, a la intimitat o a la pròpia imatge. En tot cas, però, tal com estableix la Llei orgànica 1/1982, de protecció civil del dret a l'honor, a la intimitat personal i familiar i a la pròpia imatge, aquests drets “no es poden considerar absolutament il·limitats”, atès que hi ha casos en què aquestes ingerències o intromissions no es poden considerar il·legítimes en virtut de raons d'interès públic que imposen una limitació dels drets individuals.

Cal advertir, com ja assenyalar el TS a les Sentències de 26 de febrer de 2009 i 31 de març de 2010 que “[...] los derechos al honor, a la intimidad y a la imagen son tres derechos distintos y no solo un derecho trifonte [...] sin que quepa mezclarlos ni confundirlos [...]”. O com va declarar el mateix tribunal a la Sentència de 16 de gener de 2009 “[...] se trata de derechos que tienen en nuestro ordenamiento sustantividad y contenido propio de modo que ninguno queda subsumido en el otro, como si fuera una manifestación concreta de él [...]”.

Atès que no forma part de l'objecte de debat, dirimir una possible vulneració o no de la intimitat personal i familiar i la pròpia imatge, cal centrar l'anàlisi que ens ocupa en l'eventual vulneració del dret a l'honor, entès, en expressió del TS, entre altres a les Sentències d'11 de febrer de 2008 i 10 d'octubre de 2011 "[...] como un derecho derivado directamente de la dignidad humana, que se refleja tanto en la consideración que de la misma tengan los demás, como en el sentimiento de consideración propia de esta persona [...]".

En definitiva, el dret a l'honor protegeix front a atemptats en la reputació personal, entesa com l'apreciació que els altres poden tenir d'una persona, amb independència dels seus desitjos, impedit com ha assenyalat la STC 216/2006, de 3 de juliol "[...] la difusión de expresiones o mensajes insultantes, insidias infamantes o vejaciones que provoquen objetivamente el descrédito de aquella [...]".

A efectes de l'anàlisi sobre una eventual col·lisió de drets, el TC i el TS han fixat el criteri de la necessària ponderació dels drets en conflicte, que recull, per totes, la recent Sentència del TS de 25 de febrer de 2013, tot constatant el respecte a la "[...] posición prevalente que ostentan los derechos a la libertad de expresión e información sobre el derecho al honor por resultar esenciales como garantía para la formación de una opinión pública libre, indispensable para el pluralismo político que exige el principio democrático [...]", i continua assenyalat que "[...] la libertad de expresión, según su propia naturaleza, comprende la crítica de la conducta de otro, aun cuando sea desabrida y pueda molestar, inquietar o disgustar a aquel contra quien se dirige [...]".

Finalment, cal tenir en compte, com recorda la també recent Sentència 96/2014, de 5 de maig, del Jutjat de Primera Instància núm. 22 de Barcelona, que "[...] los personajes públicos o dedicados a actividades que persiguen notoriedad pública aceptan voluntariamente el riesgo de que sus derechos subjetivos de personalidad resulten afectados por críticas, opiniones o revelaciones adversas".

En definitiva, com es desprèn de les sentències, parcialment, transcrites la ponderació entre ambdós drets ha de prendre en consideració que el contingut que es difongui tingui, efectivament, rellevància pública o interès general o es projecti sobre persones que exerceixin un càrrec públic o una professió de notorietat o projecció pública. En tots aquests supòsits és clara, la prevalença del dret a la llibertat d'expressió front la possible afectació del dret a l'honor de les persones afectades.

Segona. El tractament de la llibertat d'expressió en els programes sàtira política

En Jurisprudència reiterada, el Tribunal Europeu de Drets Humans (TEDH) ha definit la sàtira com "una forma d'expressió artística i crítica social que amb un contingut inherent d'exageració i distorsió de la realitat persegueix, naturalment, la provocació i la agitació" (SSTEDH Vereinigung Bildender Künstler c. Àustria, de 25 gener de 2007 i Alves da Silva c. Portugal, de 20 d'octubre de 2009).

És que, efectivament, com ha assenyalat el TS (per totes, per citar les més recents, a les sentències de 29 de desembre de 2010; 20 de juliol de 2011; i 17 de desembre de 2012) "[...] el tractament humorístic o sarcàstic dels esdeveniments que interessen a la societat constitueix una forma de comunicació i crítica dels mateixos que està lligada a l'exercici de la llibertat d'expressió, com a forma de comunicació d'idees o opinions i més a la llibertat d'informació, en la mesura en què el tractament humorístic pot constituir una forma de transmetre el coneixement de determinats esdeveniments

buscant l'atenció sobre aspectes de ser susceptibles de ser destacats mitjançant la ironia, el sarcasme o la burla [...]"

Així doncs, la sàtira -especialment, la sàtira política-, és expressió de les manifestacions creatives de l'ésser humà, amb la finalitat de ser un instrument de denúncia i de crítica social, i com a tal, és una manifestació més de la llibertat d'expressió i de creació artística.

En aquest context, la caricatura constitueix, una de les vies més freqüents d'expressar mitjançant la burla i la ironia crítiques socials o polítiques que, com a element de participació i de control públic, resulten imprescindibles en tot sistema democràtic, i coadjuven a la formació i a l'existència d'una institució política fonamental, que és l'opinió pública lliure, indissolublement lligada amb el pluralisme polític, com a valor fonamental i requisit del funcionament de l'Estat democràtic (així, es desprèn, entre d'altres, de les SSTC 12/1982 i 23/2010).

En tot cas, resulta evident, que també la sàtira resta subjecta a límits, i, en aquest sentit, ja el TS a la Sentència de 14 d'abril de 2000 va assenyalar que "[...] por consustancial que sean al género satírico tanto la ridiculización del personaje y el tono jocoso o burlón como la brevedad y rotundidad del mensaje, dicho género no puede quedar por completo al margen de la protección que merezca el honor del personaje objeto de burla o, dicho de otra forma, el acudir a ese género no borra ni elimina los límites que impone la protección del derecho fundamental al honor, a la intimidad personal y familiar y a la propia imagen [...]", apreciant, d'altra banda, el TC que es produeix una intromissió il·legítima a través d'un text, historieta o còmic quan l'anomenat *animus iocandi* (intenció de fer broma) s'utilitza "[...] precisamente como instrumento de escarnio [...]" (STC 176/1995). En definitiva, perquè es produeixi una vulneració del dret a l'honor, no és suficient que la mera crítica o burla, sinó que és necessari que es produeixi una desqualificació injuriosa.

L'informe de l'Àrea de Continguts qualifica les referències a la formació política Ciutadans com a "continguts humorístics, tal i com es desprèn, en una valoració conjunta, del format de la secció (una entrevista falsa), del llenguatge emprat (amb temes col·loquials com *liat*, *ostres*, *nena*) i dels recursos de so que acompanyen les intervencions dels locutors (riures, exclamacions, etc)" [...]. I conclou que aquests continguts humorístics "es poden qualificar de sàtira política".

Així mateix, cal contextualitzar les expressions emeses en relació a aquesta formació política, tant pel que fa a la tipologia del contingut com al format d'emissió. Concretament, com es diu més amunt, aquestes referències s'insereixen en un programa d'humor, dins d'una secció en la qual es realitza una entrevista simulada a diferents personatges d'actualitat i en un context extern de presentació de candidatures a les properes eleccions al Parlament europeu.

Es tracta, a més, d'un subjecte que pertany a l'esfera pública i, com a actor polític -la senyora Carolina Punset es presentava com a número tres a les llistes de la candidatura presentada per la formació política Ciutadans, al Parlament Europeu-, és clarament, susceptible de ser objecte de sàtira.

Això no obstant, cal tenir present, com va assenyalar la Sentència de 31 de juliol de 2003 del Jutjat de Primera Instància núm. 2 d'Osca, que també en el recurs a l'humor ha d'existir, almenys, algun tipus de relació entre el subjecte passiu i l'objecte de la paròdia, bé per la professió, forma de vida o la utilització que el propi afectat fa de les seves circumstàncies.

En aquesta línia d'interpretació, efectuant una ponderació entre els elements de contextualització de les manifestacions efectuades, la tipologia del programa en què s'emeten i la relació entre el subjecte passiu i l'objecte de la paròdia, podem concloure el següent: a) es realitzen en un context d'actualitat política concret, com són les eleccions al Parlament Europeu; b) s'emeten en un programa d'humor, en què es realitza una entrevista simulada de caràcter satíric; i c) la rellevància pública de la destinatària dels comentaris satírics.

En aquest sentit, cal entendre que les crítiques que s'hi produeixen, tot i que sarcàstiques, no poden reputar-se com a ofensives, un cop valorades en el context del programa i atesa la projecció pública de la senyora Carolina Punset.

Finalment, resulta oportú, a aquests efectes, fer menció de dues sentències recents del TEDH, que es contextualitzen, sintèticament:

En primer lloc, la Sentència del TEDH, de 20 d'octubre de 2009, Alves da Silva c. Portugal, que condemnà a l'Estat portuguès per sancionar un ciutadà que va difamar l'alcalde de la localitat de Mortágua. En concret, aquest ciutadà durant el carnestoltes de 2004 conduïa un vehicle que en la seva part superior portava un ninot de guix, amb una bossa blava (imatge que a Portugal significa el cobrament de comissions il·legals), junt amb un cartell amb el nom de l'alcalde, mentre un megàfon difonia missatges gravats de contingut satíric suggerint la perpetració d'actuacions il·legals en benefici propi i de la seva família. El TEDH va argumentar que el contingut dels missatges eren de "naturalesa satírica", i formaven part d'una "expressió artística" i "comentari social" que exagerava i distorsionava la realitat amb una finalitat eminentment provocativa, i que difícilment podien ser tinguts en compte en la seva literalitat, atès que s'havien difós en el context concret del carnestoltes.

I en segon lloc, la sentència de 14 de juny de 2013, Eon c. França, en què el TEDH va condemnar a l'Estat francès per sancionar "per ofenses al President de la República", a un ciutadà que portava una pancarta on es llegia *casse toi pov'con* (fot el camp, pobre imbècil), dirigida al llavors President Nicolàs Sarkozy, en un acte públic l'any 2008. En aquesta sentència la Cort conclou que aquesta expressió "no atempta contra la vida privada o l'honor del President, i no constitueix un atac personal gratuït contra la seva persona", tractant-se d'una manifestació constitutiva de "sàtira política" emparada en la "llibertat d'expressió".

En ambdós pronunciaments el TEDH conclou que els polítics han de suportar les crítiques, i que la sàtira és un recurs destinat precisament a "provocar i agitar" socialment, motiu pel qual condemnar aquests tipus d'actes podria tenir "un efecte dissuasori sobre les intervencions satíriques que poden contribuir al debat sobre qüestions d'interès general, sense el qual no hi ha societat democràtica". Finalment, la Cort recorda que l'activitat que efectuen els polítics està inevitablement exposada a un control per part de la ciutadania, i que com tals "han de demostrar major tolerància davant la crítica".

Per tot el que s'ha exposat, el Ple del Consell de l'Audiovisual de Catalunya adopta, per 5 vots a favor i 1 abstenció, el següent

ACORD

1. Constatar que aquestes expressions s'han realitzat en el context d'un programa d'humor, identificat clarament com de sàtira política, sense que en el cas analitzat, s'hagi produït incompliment de la legislació audiovisual vigent. Això no obstant, l'exercici del dret a l'honor, com a dret personalíssim, correspon únicament a la persona interessada davant els tribunals que corresponguin.
2. Notificar aquest Acord al prestador de serveis de comunicació audiovisual Radiocat XXI, SLU, i al Grup Parlamentari de Ciutadans.

Barcelona, 26 de juny de 2014

Roger Llopachet i Crehuet
President

Daniel Sirera i Bellés
Conseller secretari